

קג ע"א

[א] תוס' ד"ה לא צריכא כו' מיירי דלא הוי פ"ר כו' - וכ"כ רש"י שם ע"ש.

אור אליהו

דאי גרסינן ליה מאי קאמר וליטעמיך הא פליגי רבנן עליה, ובתוספתא נמי ל"ג ליה". ומבואר שהוקשה להם הקושיא הנ"ל, ולכן מחקו תיבות: "רבי יוסי אומר אפילו העלה"⁸⁸. ואז באמת הקושיא היא אליבא דכולי עלמא. אמנם לגירסת רבינו כן גורסים "רבי יוסי"⁸⁹, אלא שדברי רבי יוסי הם רק על הרישא, אבל הסיפא היא לכולי עלמא וכנ"ל, ואם כן הקושיא על המקשן "ולטעמיך" וכו' מהסיפא היא גם לפי דעת חכמים⁹⁰.

[א] התוס' בד"ה לא צריכא כו' הביאו את שיטת הערוך (ערך סבר), הסובר שפסיק רישיה דלא ניחא ליה מותר לכתחילה. אבל התוס' חולקים עליו וסוברים שפסיק רישיה דלא ניחא ליה אסור מדרבנן. והביאו תוס' קושיא על שיטתם, מהסוגיא בזבחים: "והא דקאמר בשילהי כל התדיר (זבחים דף צא ע"ב), המתנדב יין מביאו ומזלפו על גבי האישים, ופריך והא קא מכבה, ומוקי לה כרבי שמעון דאמר דבר שאין מתכוין מותר". ומשמע שמותר לכתחילה, ועל כרחך כדברי הערוך, שאף על פי שהוא פסיק רישיה, כיון שלא ניחא ליה מותר לכתחילה. ותירצו תוס': "מיירי דלא הוי פסיק רישיה, שמזלפו בטיפות דקות".

שבסיפא, שהיא אליבא דכולי עלמא כנ"ל, מבואר שאפילו מי שרק הניח את האבן על גבי הדימוס חייב, וכל שכן שמי שמצדד את האבן שהוא חייב. ואז הוסיפה הגמ' שמכח סתירה זו צריך לומר שישנם שלשה סוגי בניין: תחתון - חייב על ידי צידוד ועפר, אמצעי - חייב רק על ידי טיט, עליון - חייב אפילו בהנחה בלבד. ואם כן שמואל שאמר "המצדד את האבן חייב" דיבר על סוג בניין העליון, שחייב בהנחה בעלמא.

וכן הוא בירושלמי (ו, ב), שהסיפא היא גם לחכמים וכן שרבי יוסי חולק על הרישא: "תני, אחד מביא את האבן, ואחד מביא את הטיט, המביא את הטיט חייב. ר' יוסה אומר שניהן חייבין. סבר ר' יוסה אבן בלא טיט בניין. הכל מודים שאם נתן את הטיט תחילה ואחר כך נתן את האבן שהוא חייב. הבנאי שיישב את האבן בראש הדימוס חייב". ואמר שם בירושלמי "למי נצרכה", כלומר למי הוצרך לומר דין זה שבסיפא, היינו "הבנאי שיישב" כו', ותירץ הירושלמי "לרבנן". ומבואר מזה שבהנחת האבן בראש הדימוס חייב גם לפי חכמים. ועיין תוס' ד"ה וליטעמיך כו' שכתבו: "ולטעמיך אימא סיפא אפילו העלה ע"ג דימוס כו' - ול"ג ר' יוסי אומר אפילו העלה,

88. אלא גורסים רק: "הניח על גבי דימוס של אבנים חייב".
89. שכן בירושלמי מבואר שיש בענין זה מחלוקת בין חכמים לרבי יוסי (וכעין מה שהקשו הרמב"ן הרשב"א והריטב"א על הגהת תוס', אלא שהם תירצו בענין אחר).
90. אלא שלפי זה קשה, מדוע הזכירה הגמ'

88. אלא גורסים רק: "הניח על גבי דימוס של אבנים חייב".
89. שכן בירושלמי מבואר שיש בענין זה מחלוקת בין חכמים לרבי יוסי (וכעין מה שהקשו הרמב"ן הרשב"א והריטב"א על הגהת תוס', אלא שהם תירצו בענין אחר).
90. אלא שלפי זה קשה, מדוע הזכירה הגמ'

קיד ע"ב

[א] גמ' דר' יוחנן - צ"ל דרב הונא.

קטו ע"א

[א] גמ' מותר - צ"ל אסור.

אור אליהו

כך היא הגירסא שלפנינו בגמ'. ולפי גירסא זו הגמ' הביאה ברייתא לסייע לשיטת רבי יוחנן, שיום הכפורים שחל להיות בשבת מותר בקניבת ירק.

אמנם לדעת רבינו צריך לומר⁹²: "תניא כוותיה דרב הונא". ולפי גירסא זו הגמ' הביאה ברייתא לסייע לשיטת רב הונא, שיום הכפורים שחל להיות בשבת אסור בקניבת ירק.

[א] בגמ': "תניא כוותיה דרבי יוחנן, יום הכפורים שחל להיות בשבת מותר בקניבת ירק". כך היא הגירסא שלפנינו בגמ', ולפי גירסא זו הגמ' הביאה ברייתא לסייע לשיטת רבי יוחנן, שיום הכפורים שחל להיות בשבת מותר בקניבת ירק.

וכתירון זה של התוס' כן כתב גם רש"י שם (בזבחים ד"ה הא רבי שמעון): "הא רבי שמעון - שמואל כרבי שמעון, דכיון דאין מתכוין לכבות, אין לא תכבה ראייה עליו לאסור למיעקר משמעותא דאשה משום קושיא דלא תכבה. ואם תאמר, פסיק רישא ולא ימות הוא, אפשר דמזליף ליה בטיפין דקות מאד, הלכך אי נמי מכבה בטיפים גסות, דבר שאין מתכוין הוא". עיין שם. ועיין הערה⁹¹.

[א] בגמ': "אמר רבי זירא אמר רב הונא, ואמרי לה אמר רבי אבא אמר רב הונא, יום הכפורים שחל להיות בשבת אסור בקניבת ירק כו' אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, יום הכפורים שחל להיות בשבת מותר בקניבת ירק כו' תניא כוותיה דרבי יוחנן" כו'.

רש"י העמיד את הגמ' בזבחים באופן שאין בזה פסיק רישיה, וממילא אין בזה ראייה לדברי הערוך, שפסיק רישיה דלא ניחא ליה מותר לכתחילה, אבל מכל מקום יש חילוק באופן העמדת הגמ' בין רש"י לתוס', האם מדובר באופן שמזלף בפועל דוקא בטיפות דקות או שמזלף בטיפות סתם. ואגב, האחרונים (שו"ת זרע אברהם ד ועוד) למדנו מדברי רש"י אלו יסוד בגדר פסיק רישיה: "ומבואר מזה דהיכא דאפשר בלי כיווי אף אם עושה באופן דהוי פסיק רישא, מכל מקום חשוב אינו מתכוין, דכל שאפשר בלי פסיק רישא, אין פסיק רישא אוסרו" (לשון הגאון הקדוש רבי מנחם זמבה הי"ד בשו"ת הנ"ל).

92. והיינו כשיטת הרמב"ם והמגיד משנה, שבברייתא גורסים "אסור", עיין להלן בהגהת רבינו בדף קטו ע"א אות ג', ובמה שכתבנו באור אליהו ובהערות שם.

91. אולי כוונת רבינו במה שכתב "ע"ש", שהנה מה שכתבו תוס' "שמזלפו בטיפות דקות" בפשטות כוונתם שמדובר שבפועל מזלף בטיפות דקות, ולכן אין זה פסיק רישיה, כיון שאפשר שהטיפות הדקות לא יכבו את האש. לכן כתב רבינו "ע"ש", והיינו למה שרש"י כתב: "אפשר דמזליף ליה בטיפין דקות מאד, הלכך אי נמי מכבה בטיפים גסות, דבר שאין מתכוין הוא". ומבואר מרש"י שלא מדובר שבפועל מזלף דוקא בטיפות דקות, אלא מדובר שמזלף סתם, אלא כיון שיש אפשרות שיזלף בטיפות דקות מאוד, שהן ודאי לא מכבות (או שעל כל פנים אינו ודאי שמכבות), זה אינו נחשב פסיק רישיה, ולכן גם אם בפועל יזדמן שיזלף בטיפות גסות, שהן ודאי כן מכבות, הוא אינו מתכוון לכך. ולפי זה, מה שכתב רבינו על דברי התוס' "כן כתב רש"י שם", כוונתו רק לזה שגם